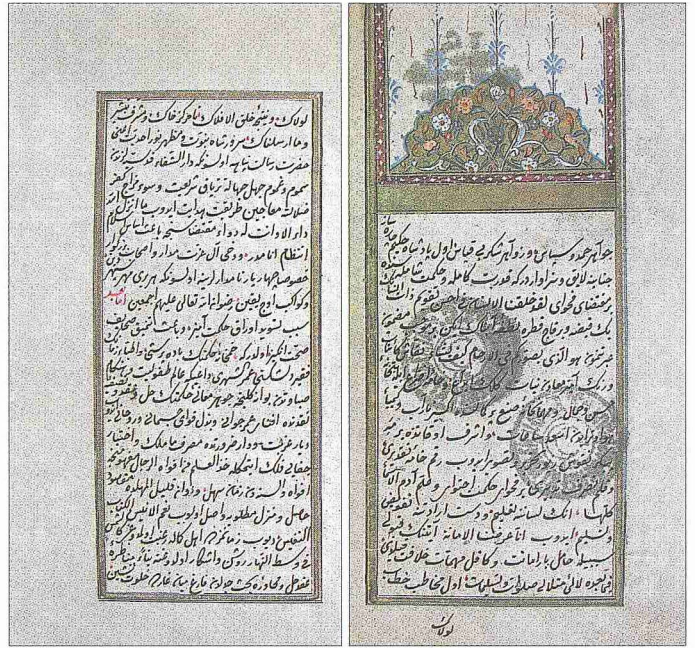

zehirlerin incelendiği bir eserdir. *el-Cevherü'l-ferîd* ile hemen hemen aynı konuları içeren kitabın müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2230; diğer bazı nüshaları için bk. İÜ Ktp., TY, nr. 7070, 7072). **3. Ravzatü'n-necât.** 1710 yılında Latince'den tercüme edilen eser farmakolojije dairdir. Kitapta, herhangi bir sistem gözetilmeden yazılan 206 reçetenin önce hangi hastalık için olduğu, ardından verilen bitki, maden ve hayvan kökenli ilaçların hazırlanış şekli ve nasıl kullanılacağı "sıfatı" başlığı altında anlatılmaktadır. Reçetelerin otuz beşinin iç hastalıklarına, otuz üçünün cerrâhiye, yirmi birinin cildiye ve yirmi birinin de nörolojiye ait olduğu görülmektedir. Kaynaklarda yer almayan eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hamidiye, nr. 1020/2, vr. 101^a-148^b). **4. Mürşidü'l-muhtâr fi ilmi'l-esrâr.** Yine Paracelsus'tan alıntılarla yazılmış altı yarıktan meydana gelen tıbbî kimyaya dair bir çalışmadır (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 753, Serez, nr. 2759, İzmir, nr. 486; İÜ Ktp., TY, nr. 4634, 7022, 7023, 9314). **5. Kitâbü'l-Mîzân fi'l-eşribe.** Sıvı halinde hazırlanmış ilaçların ölçüleri üzerinedir (Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü Arşivi, nr. 595/2). **6. Kitâbü'n-Nebât.** Tıbbî bitkilerin özellik ve tedavide kullanılış şekillerini konu alan eserin bir nüshası Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü Arşivi'nde bulunmaktadır (nr. 595/4, vr. 189^a-213^b). **7. Risâle fi lâti't-tıbbiyye** (Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü Arşivi, nr. 595/5, vr. 214^a-223^b). **8. Şifâü'l-eskâm** (Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü Arşivi, nr. 595/1, vr. 1^a-149^b). **9. Tuhtetü'l-ahbâb** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2475; İÜ Ktp., TY, nr. 3917).

Ömer Şifâi Efendi'nin *el-Cevherü'l-ferîd fi tıbbi'l-cedid* adlı eserinin ilk iki sayfası (Manisa İl Halk Ktp., Eski Eserler, nr. 5337)

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, I, 672; Osmanlı Müellifleri, III, 227-228; Osman Şevki [Uludağ], *Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi*, İstanbul 1341/1925, s. 163-164; Mazhar Osman [Uzman], "Tıp Tarihimizde Bursa Dâruşşifâsinin Mevkii ve Tabip Ömer Şifâi", *Sıhhat Almanakı*, İstanbul 1933, s. 57-61; İzzâhu'l-meknûn, II, 467; Hedyetü'l-ârifîn, I, 798; Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim* (haz. Aykut Kazancıgil – Sevim Tekeli), İstanbul 1982, s. 161; Şeşen, *Fihri-sü mahîtü'ttâi't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 261-263; Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, İzmir 2003, s. 275; Feridun Nafiz Uzluk, "Bursalı Tabib Mevlvî Ömer Şifâi Dede", *Dirim*, XXV, İstanbul 1950, s. 170-175; Esin Kâhya, "Ömer Şifâi", *ACI Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 4, Ankara 1993, s. 171-195; Yengin Aydın, "Ömer Şifâi'nin Mürşid el-Muhtâr fi ilm el-Esrâr Adlı Eserinde Simya", a.e., sy. 17 (2005), s. 1-15.

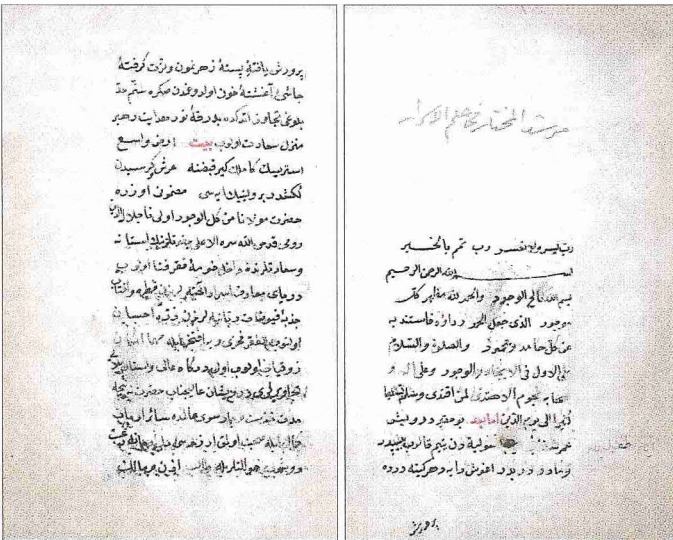

NECDET OKUMUŞ

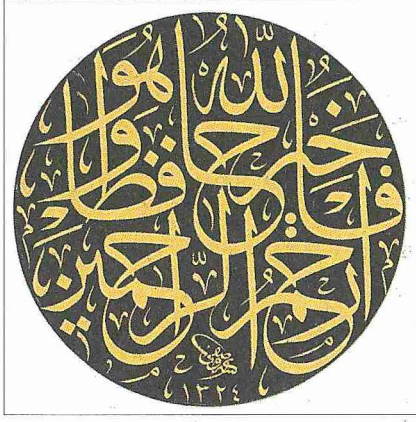
ÖMER VASFİ EFENDİ
(1880-1928)

Celî sülüs yazıda tanınmış Türk hattatı.

Ömer Ziyâ (Vasfi) Efendi 20 Cemâziyelevvel 1297 (30 Nisan 1880) tarihinde Tophane semtinde doğdu. Babası Hırka-i Şerif Camii hatibi Eyüp Sabri Efendi'dir. İbtidâiden sonra Tophane'de bulunan Feyziye Rüşdiyesi'nde hattat Çukurcumalı Kadri Efendi'den aklâm-ı sitteyi meşke başladı. 1896'da idâcîyi bitirdi. 1898'de Sultan Ahmed Camii'nde Kazasker Mehmed Esad Efendi'nin cami derslerine devam ederek 1904'te icâzetnâme aldı. Bu arada Rifâî Aziz Efendi'den nesta'lik ve sülüs, Kâmil Efendi'den (Akdik) sülüs ve divanî yazılarını öğrendi. Sâmi Efendi'den nesta'lik ve celsini, sülüs celsini tekrar meşkederek nesta'lik yazıdan 1907'de icâzet aldı. 1899'da babasının ölümü üzerine Hırka-i Şerif Camii hatipliğine getirildi ve ölümüne kadar bu görevi sürdürdü. Camideki vazifesi dolayısıyla kendisine "Hatip Ömer" de denilirdi. Mevlvî tarikatına mensup olan Ömer Vasfi Efendi çalıştığı Eytâm Şubesi'ndeki görevinden ayrıldıktan sonra çeşitli okullarda Kur'an, hat, tarih ve coğrafya dersleri verdi. Celî sahasında Sâmi Efendi seviyesinde eserler ortaya koydu. Üsküdar'da Ayazma Camii'ndeki yazısı ile Kısıklı Camii ve çeşmesinin yazıları, Mekteb-i Nüvvâb'ın (halen İstanbul Üniversitesi Kü-

Ömer Şifâi Efendi'nin *Mürşidü'l-muhtâr fi ilmi'l-esrâr* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 486)

Ömer Vasfi Efendi'nin celif sülûs levhası (Serin, s. 205)

tüphanesi'nin bulunduğu bina) kitâbesi, Edirne'de Meriç nehri (Yeniköprü) başında Hacı Âdil Bey Çeşmesi'ndeki besmele ile dört tarafındaki sülûs kitâbeler, İstanbul'da Hırka-ı Şerif Camii'nde zerendûd levha, Eyüp'te Sultan Reşad Türbesi'nin kapısı üstüne konmuş müsennâ celif sülûs âyetle türbenin içinde paftalı kuşak yazısı günümüze ulaşan eserleri arasındadır. Ömer Vasfi Efendi 26 Kasım 1928'de vefat etti ve Eyüp'te Gümüşsuyu Kabristanı'nda defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 262-267; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, rs. 50; a.mf., "Eyüp Sultan Reşâdiye Nümüne Mektebi'nin Kazınmış Kitabesine Dair", *Eyüp Sultan Sempozyumu III: Tebliğler*, İstanbul 2000, s. 170-175; a.mf., "Kardeş İki Hattatımız: Hatib Ömer Vasfi Efendi-Neyzen Emin Efendi", *50 Sanat Sever Serisi*, sy. 22, İstanbul 1966, s. 1-5; Onur Oral, *Edirne Hat Sanatı*, İstanbul 1985, s. 131-133; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul 1984, s. 250-251; *İslâm Kültürü Mirâsında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 226-228; Ali Alparlan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 125-126; Muhtin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 204, 205.

ALİ ALPARSLAN

ÖMER ZİYÂEDDİN DAĞİSTÂNÎ

(bk. DAĞİSTÂNÎ, Ömer Ziyâeddin).

ÖMERÎ,

Ahmed b. Yahyâ

(bk. İBN FAZLULLAH el-ÖMERÎ).

ÖNERME

Hüküm bildiren cümleler için kullanılan mantık terimi.

İnsan zihni herhangi bir şey hakkında bilgi edinirken iki aşamalı bir süreçten geçer. Önce düşüncenin yapı taşları durumundaki kavramlara başvurur, ardından bu kavramları kullanarak hükümlere yani önermelere ulaşır. Bu açıdan mantığa dair eserler kavram ve önerme mantığı diye iki kısım halinde değerlendirilir. İlk kısımda terimler (elfâz), tarifi meydana getiren temel elemanlar ve kategoriler incelenir; ikinci kısımda önermeler, kıyas ve çeşitleriyle ispat şekilleri söz konusu edilir. Fârâbî'den itibaren kavramlar, tarif ve kategoriler "tasavvurat", bu kavramlardan en az ikisinin oluşturduğu yargı ifade eden cümleler ve bunların tahlillerini içeren çalışmalar ise "tasdikât" başlığı altında incelenmiştir. İslâm mantıkçıları bu kısımdaki çalışmaları bazan "kazıyye mantığı" ve "ibâre mantığı" adıyla anmıştır.

Aristo önermeyi, "Kendisiyle bir şey hakkında bir başka şeyin tasdik veya inkâr edildiği sözdür" diye tanımlar (*Organon*, III, 1). Buna göre önerme, iki veya daha fazla terimle yapılmış olumlu ya da olumsuz yargı bildiren cümledir. Bir önermede konu (mevzû), yüklem (mahmûl) ve yüklemi konuya bağlayan bağlaç (râbita) olmak üzere üç terim bulunur. Meselâ, "Hava açıktır" ve "Yağmur yağarsa yerler ıslanır" önermelerinin ilkinde "hava" konu, "açık" yüklem, "-tır" bağlaçtır. İkinci önermede "yağmur yağar" konu, "yerler ıslanır" yüklem, "-sa" bağlaçtır. Ancak her önerme bir cümle olmakla birlikte her cümle bir önerme değildir. Meselâ, "Dersinize çalışın"; "Hava yağışlı mı?"; "Keşke başara-bilsedim"; "Allahım, sana şükürler olsun" gibi emir, soru, dilek ve dua cümleleri önerme sayılmaz. Zira bunlar yargı içermez. Öte yandan, her önermenin bir yargı bildirmesine karşılık her yargı bir önerme olmayabilir. Meselâ "ne güzel", "evet", "hayır" gibi ifadeler bir yargı bildiriyorsa da önermenin temel elemanları olan konu, yüklem ve bağlaçtan yoksun olduklarından önerme sayılmazlar. Önermeler doğru veya yanlış olabilen yargılardır. Fakat mantık bir önermenin doğru veya yanlış oluşunun tesbitiyle ilgilenmez; bu konu başka bilimlerin uyguladığı çeşitli yöntemlerle ispatlanır. Meselâ, "İki kere iki dört eder" önermesinin doğruluğunu sağlamak için birtakım matematik işlemlere başvurulur. Mantıkçının görevi, verilen bir öner-

meden mantık çıkarım kuralları yardımıyla bu önermeye eşdeğer olan önermeleri tesbit etmektir (Ural, s. 49-50).

Klasik mantıkta önermeler yüklemli ve şartlı olmak üzere iki kısma ayrılır; ilkinde basit, ikincisine birleşik önerme de denir. Yüklemli önermeler basit olup konu, yüklem ve bağlaçtan oluşur. Bu önermede bağlaç kaldırılınca konu ve yüklem yalnız birer terim olarak kalıyorsa önerme yüklemlidir. Yüklemli önermeler niceliklerine göre tümel (küllî) ve tikel (cüzî), niteliklerine göre olumlu (mücibe) ve olumsuz (sâlibe) şeklinde dört gruba ayrılır. Nitelik ilişkisi açısından önermeler tümel olumlu, tümel olumsuz, tikel olumlu ve tikel olumsuz diye ayrılır. Konunun ve yüklem niceliği öne çıkarılarak da çeşitli önerme türleri elde edilmiştir. Aristo'dan itibaren mantıkçılar konunun niceliği üzerinde yoğunlaşmış, bir yarar sağlamadığı gerekçesiyle yüklem niceliği üzerinde durmayıp bu tür önermeleri kural dışı olarak değerlendirmişlerdir. Fakat XIX. yüzyıl İngiliz mantıkçılarından George Bentham ile Hamilton, "Bütün insanlar ölümlüdür" önermesinde yüklem niceliğine dikkat çekerek bunun, "Bütün insanlar bazı ölümlülerdir" anlamını içerdiğini, çünkü insandan başka ölümlü varlıkların da bulunduğunu söylemişlerdir. Buna göre önceden yalnız konunun niceliğini belirleyen tümel-tikel şeklindeki ikili ayırım dörde çıkmış olmaktadır (Öner, *Klasik Mantık*, s. 47-48).

Şartlı önermelerde birden çok önerme bazı eklerle birbirine eklenmiş durumdadır; bağlaç kaldırıldığında konu ile yüklem birer cümlecik halinde kalır. "Yağmur yağarsa yerler ıslanır" önermesi bağlaçsız olarak, "Yağmur yağar, yerler ıslanır" şeklini alır. Bir kıyas işleminde iki öncül önermeye mukaddemeteyn, bu öncüller vasıtasıyla elde edilen sonuç önermeye netice, dava, matlab adı verildiği gibi yüklemli önermelerde konu ile yüklem tarafeyn, şartlı önermelerde ise konu mukaddem, yüklem tâlî adıyla anılır. İslâm mantıkçıları şartlı önermeleri bitişik (muttasıl) ve ayrık (munfasıl) olmak üzere iki kısımda değerlendirir. Bu tür önermeler kendi içinde bitişik şartlı ve ayrık şartlı diye ikiye ayrıldığı gibi mukaddem ve tâlî arasındaki nitelik ve nicelik ilişkilerine göre de gruplar oluşturur (İbn Sînâ, s. 37-44). Klasik mantıkta önermeler arası ilişkiler konusu da önem arz etmektedir. Bu ilişki karşı olma (tekabül) ve döndürme (aks) terimleriyle ifade edilir. Buna göre aynı terimlerle yapılan iki önerme ya nicelik ya nitelik ya da hem nicelik hem nitelik açısından birbirin-